

Tapani Mattila
maakuntajohtaja/muutosjohtaja

ASiantuntijalausunto

Eduskunnan hallintovaliokunnalle kirjallinen asiantuntijalausunto 28.4.2017

Sote- ja maakunta uudistuksen esivalmisteluun on osallistettu poikkeuksellisen laaja joukko ihmisiä kuntien sosiaali- ja terveystoiminnoista, sairaanhoitopiireistä, maakuntaliitoista, pelastuslaitoksista, erityishuoltopiireistä, TE-toimistoista, ELY-keskuksista sekä Valtion keskushallinnosta. Eri hallinnonalojen asiantuntijoiden keskuudessa vallitsee laaja yhteinen ymmärrys siitä, että nykyisellä hajanaisella mallilla ei pidä jatkaa. Olemassa oleva väliportaan hallinto koetaan monimutkaiseksi ja se sisältää sujuvan toiminnan kannalta epätarkoituksenmukaista siilomaisuutta sekä tehottomuutta. Nyt käsillä oleva uudistus nähdään erinomaisena mahdollisuutena selkeyttää ja järkipäristää väliportaan hallinto ja palvelutuotanto.

MAAKUNTIEN ITSEHALLINNOLLINEN ASEMA

Maakuntien itsehallinnollinen asema poikkeaa paljon kuntien vastaavasta. Maakunnat ja niiden vaaleilla valitut päättäjät tulevat tosiasiallisesti olemaan valtion tiukassa ohjauksessa. Tämä saattaa tulla yllätyksenä uusille maakuntavaltuutetuille, joiden aiempi kokemus yhteiskunnallisesta päätöksenteosta useimmissa tapauksissa tulee kunnalliselta sektorilta.

Maakuntien talous perustuu lähes kokonaan valtion niille osoittamaan rahoitukseen. Maakuntien on järjestettävä sosiaali- ja terveyspalvelut valtioneuvoston vahvistamien valtakunnallisten linjausten ja niitä täydentävien valtioneuvoston maakunnittain määrittelemien strategisten tavoitteiden mukaisesti. Valtion mahdollisuutta ohjata maakuntien palveluiden järjestämistä lisätään myös järjestämislakiin sisältyvällä maakuntien ja sosiaali- ja terveysministeriön välisiä vuosittaisia neuvotteluja koskevilla määräyksillä. Valtion vahva rooli on maakuntien itsehallinnon ja demokratian näkökulmasta ongelmallinen, mutta se on sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen liittyvien kansalaisten yhdenvertaisuus- ja julkisentalouden hallintatavoitteiden toteutumisen kannalta perusteltu.

Kansalliseen ohjaukseen olisi kuitenkin löydettävä uudenlaisiin järjestämis- ja tuottamistapoihin kannustavia keinoja. Lainsäädännöllä ja palveluiden järjestämisen ja tuottamisen ohjauksella tulee keskittyä ennalta määriteltyjen toimintatapojen ja resursointi- ja muotovaatimusten asettamisen sijaan asetettujen vaikuttavuus- ja kustannustavoitteiden toteutumisen varmistamiseen. Niillä ei tule rajata maakuntien ja eri palveluntuottajien mahdollisuuksia kehittää uudenlaisia keinoja ja tapoja asetettujen vaikuttavuustavoitteiden saavuttamiseen.

JÄRJESTÄMISEN JA TUOTTAMISEN EROTTAMINEN JA TUOTANNON YHTIÖITTÄMISVELVOITE

Lakiluonnoksissa linjattu järjestämisen ja tuottamisen erottaminen vahvistaa demokraattisesti valittujen päättäjien asemaa palveluiden järjestämisessä ja siihen liittyvässä taloudenpidossa. Kun järjestäminen ja tuottaminen erotetaan, on palveluja mahdollisuus järjestää aidosti kansalaisten palvelutarpeiden ja julkisen talouden kantokyvyn pohjalta. Mikäli järjestämistä ja tuottamista ei aidosti eroteta, on vaarana, että palvelut järjestetään tosiasiallisesti kansalaisten palvelutarpeiden sijaan maakuntien oman tuotanto-organisaation kulloistenkin intressien näkökulmasta.

Yhtiöittämisvelvoitteen tavoitteena on selkeyttää maakuntien roolia palveluiden järjestäjinä. Se myös pakottaa maakunnat luomaan palveluiden järjestämiseen konkreettiset käytännöt ja välineet

demokraattisille päätöksentekijöille. Järjestämisen ja tuottamisen erottaminen on myös edellytys suunnitellun valinnanvapauden toteutumiselle ja toimivien sosiaali- ja terveyspalvelumarkkinoiden synnyttämiselle. Siksi järjestämisen ja tuottamisen erottamisesta tulee pitää kiinni.

Jos yhtiöittäminen osoittautuu poliittisesti vaikeaksi kysymykseksi ja halutaan löytää kompromisseja, voisi toimiva ratkaisu olla esimerkiksi seuraava. Palveluiden tuottajina olisivat maakunnan liikelaitos, maakunnan mahdollisesti muodostamat yhtiöt ja yksityiset yhtiöt ja yhteisöt. Tämä malli ei siis edellyttäisi maakuntaa muodostamaan yhtiötä palveluiden tuottamiseksi, mutta mahdollistaisi sen kaikkialla Suomessa ja erityisesti alueilla, joilla on tai jonne syntyy kilpailua. Akreditoidut ja hyväksytyt toimijat olisivat oikeutettuja sekä tuottamaan palveluita itse, että antamaan määräärvaisia palveluseteleitä, joilla asiakas voisi hankkia setelin oikeuttaman palvelun tai palvelukokonaisuuden muilta järjestelmään kuuluvilta toimijoilta.

Palveluiden tuottaminen

- Setelin käyttö ei tuo in-house ongelmaa, koska kyseessä olisi asiakkaan valinta, eikä toimijoiden välinen sopimus.
- Kaikki toimijat olisivat oikeutettuja käyttämään alihankintaa.
- Liikelaitos ja julkisesti omistetut yhtiöt tuottaisivat kattavasti palveluita ja olisivat oikeutettuja tuottamaan myös niitä palveluita, joissa asiakas voi käyttää palveluseteliä.
- Yksityiset yhtiöt ja yhteisöt olisivat oikeutettuja tuottamaan kilpailulle avattuja julkisia palveluita ja palvelusetelin piiriin kuuluvia konsultaatioita ja muita palveluita.
- Kaikkien palveluiden, riippumatta siitä, ovatko ne markkinoilla tai eivät, tulisi olla tuotteistettuja niin, että niille voidaan määrittää arvo. Tämä olisi rahaliikenteen ja valtakunnallisen seurannan perusta.

Asiakkaan valinnanvapaus

- Asiakas valitsee rekisteröitymällä palvelutuottajan yhteen toimipisteeseen.
- Asiakas valitsee, missä ja miten hän käyttää palveluseteliä.
- Asiakas voi vaihtaa rekisteröitymistä kerran vuodessa.
- Jos asiakas ei ole rekisteröitynyt mihinkään palveluun, vastaa liikelaitos hänestä, kunnes hän rekisteröityy

Tämä malli selkiyttäisi julkisen ja yksityisen toimijan suhdetta ja toisaalta helpottaisi pienten yritysten ja erityisesti kolmannen sektorin toimijoiden pääsyä markkinoille.

INTEGRAATION TOTEUTUMINEN

Maakunnat voivat toteuttaa/varmistaa palveluiden integraation ja turvata kansalaisille kokonaisvaltaisia palveluja, vaikka kaikki tuotanto ei olekaan maakunnan omassa organisaatiossa ja vaikka tuotanto hajautuu useille tuottajille. Järjestäjällä voi olla kansalaisten kannalta jopa paremmat mahdollisuudet toteuttaa palveluiden, rahoituksen, tiedonhallinnan jne. integraatio, kun se ei ole kenestäkään tuottajasta riippuvainen. Näin ollen se voi asettaa tuottajille integraatioon ja yhteistyöhön liittyviä vaatimuksia puhtaasti kansalaisten tarpeiden näkökulmasta.

YHTEENVETO

Uuden maakunnan valmistelun ja käynnistysvaiheen resurssointi on onnistumisen kannalta ratkaisevan tärkeä. Valmisteluun on osoitettava myös riittävät resurssit ja maakuntien valmistelusta kunnille aiheutuvat kustannukset on korvattava.

Sote- ja maakuntauudistus ja sitä ohjaava lakiesityskokonaisuus on kokonaisuutena, puutteista huolimatta, huomattava parannus nykytilaan verrattuna. Siihen liittyvä lainsäädäntö pitää nyt viedä päätökseen ja samalla on hyvä henkisesti varautua tarvittavien tarkennusten ja korjausten tekemiseen liikkeelle lähdön jälkeenkin.

